

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

КАРНАУХ ВАДИМ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 341.9:347.4] (061.1ЄС+477)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В ЄС ТА
УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Кузнєцова Наталія Семенівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри цивільного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Погрібний Сергій Олексійович,
Приморський районний суд м. Одеси,
заступник голови суду

кандидат юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Борисова Валентина Іванівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
завідувач кафедри цивільного права № 1
(м. Харків)

Захист відбудеться 14 березня 2017 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.06 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 202.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розісланий 13 лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.А. Діковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Легітимація ЄС у 1992 р. поставила питання про формування уніфікованого наднаціонального права, у тому числі й приватного, що пояснюється необхідністю оформлення механізму договірного регулювання для розвитку торгових відносин та спрощення здійснення міжкордонних трансакцій. Конвергенція приватноправових комплексів має іманентно поєднуватися із забезпеченням національного фактору регулювання, тобто збереженням сталих особливостей правових систем держав-учасниць ЄС. Формування єдиного контрактного права організаційно й технічно опосередковується пошуком меж взаємодії на науковому та правотворчому рівнях. Вагомими результатами даного процесу є розроблення Комісією з європейського контрактного права під керівництвом датського вченого О. Ландо Принципів європейського договірного права (PECL); формування Робочою групою з розроблення Європейського цивільного кодексу під керівництвом німецького правника К. ван Бара спільно з Дослідницькою групою з вивчення існуючого європейського приватного права (групою Acquis) Проекту Спільних підходів (DCFR); ініціатива Європейської комісії по виробленню Єдиного європейського торгового права (CESL). Водночас можливою стала трансформація векторів європейських досліджень через деінтеграційні процеси в ЄС. Мається на увазі вихід Великої Британії зі складу ЄС в результаті референдуму 23 червня 2016 р. Унаслідок цього ймовірним є зняття необхідності досягнення консенсусу між підходами континентальної та англо-американської правових сімей у подальшій уніфікаційній роботі.

В українській цивілістичній думці відсутнє обґрунтування категорії переддоговірного правовідношення на основі традиційного вчення про сутність та структуру правовідношення. Не здійснено також спроб виявлення природи юридичних можливостей учасників переговорів та юридичних фактів, якими забезпечується динаміка переддоговірних правовідносин.

Курс України на зближення з ЄС передбачає доцільність вивчення як академічних приватноправових тенденцій в ЄС, так і окремих нормотворчих підходів у сфері регулювання переддоговірних відносин. У цьому зв'язку заслуговують на увагу положення PECL, DCFR, CESL, а також досвід Німеччини, який характеризується значною правовою регламентацією переддоговірних відносин.

Дослідження проблематики дисертації та отримані теоретичні висновки значною мірою ґрунтуються на досягненнях вітчизняної та зарубіжної цивілістики, які характерні для різних історичних періодів. Виявлення проблем в доктрині та віднаходження шляхів їх подолання стали можливими завдяки науковим дослідженням М.М. Агаркова, С.С. Алексеева, І.В. Бекленішевої, С.М. Бервено, В.А. Белова, Х. Біла, В.В. Богданова, Т.В. Боднар, В.І. Борисової, С.М. Братуся, А.В. Власової, О.В. Волкова, Ю.С. Гамбарова, К.В. Гницевича, В.П. Грибанова, І.А. Діковської, Ю.П. Єгорова, Ю.Л. Єршова, Е. Зеккеля, Р. Ієрінга, О.С. Іюффе, М.Ф. Казанцева, А.Г. Карапетова, Д. Картрайта, С.Ф. Кечекьяна, Е. Кліве, О.С. Комарова,

М.М. Коркунова, О.О. Красавчикова, Є.О. Крашеніннікова, О.В. Кохановської, Н.С. Кузнецової, А.М. Кучер, О. Ландо, В.В. Луця, Р.А. Майданика, Н.І. Майданик, А. Манігка, М.М. Марченко, Г.К. Матвєєва, Д.Г. Павленко, О.Г. Певзнєра, О.О. Первомайського, К.П. Побєдоносцева, С. О. Погрїбного, Й.О. Покровського, Б.І. Пугінського, М.К. Рєнненкампа, Ф.К. Савінї, М.М. Сибільова, В.І. Сєребровського, Є.О. Суханова, Ф.В. Тарановського, Ю.О. Тихомирова, Ю.К. Толстого, С.В. Третьякова, Є.А. Флейшиц, М.В. Хєзелінка, Р.О. Халфіної, Р. Циммерманна, Г.Ф. Шєршенєвича, С.І. Шимон, О.В. Шполтакова, Р. Шульце й інших учених.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до наступних державних бюджетних науково-дослідних тем: «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний та практичний аспекти» № 11 БФ 042 - 01 (номер державної реєстрації 0111U008337), яка досліджувалася на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2011 р. по 31 грудня 2015 р.; «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС» № 16 БФ 042 – 01, що діє з 01 січня 2016 р. по 31 грудня 2018 р.

Метою дослідження є обґрунтування категорії переддоговірного правовідношення на основі традиційного вчення про сутність та структуру цивільного правовідношення, порівняльний аналіз підходів до правового регулювання переддоговірних відносин, а також розробка теоретичних положень та практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення учення про переддоговірні правовідносини.

Відповідно з поставленою метою сформульовано наступні **завдання дослідження**: окреслити стан розуміння юридичної природи цивільно-правового договору; проаналізувати категорії волі та волевиявлення як важливих чинників для формування вчення про переддоговірні правовідносини; з'ясувати сутність та визначити види переддоговірних правовідносин; осмислити феномен переддоговірної відповідальності; виявити особливості вираження природи принципу свободи договору у контексті розуміння суті переддоговірного правовідношення; порівняти законодавчі, академічні та програмні моделі регламентації переддоговірних відносин; продемонструвати можливі шляхи гармонізації цивільного законодавства України у сфері регулювання переддоговірних відносин.

Об'єктом дослідження є відносини, які передують факту укладення цивільно-правового договору.

Предметом дослідження є теоретичні засади пізнання сутності цивільно-правових переддоговірних відносин; доктринальні розробки, правові норми, судова практика, європейські академічні та проектні положення щодо регулювання переддоговірних відносин у цілому та, зокрема, щодо укладення цивільно-правового договору; цивільне законодавство України та Німеччини у сфері регламентації переддоговірних відносин.

Методологічну основу дослідження складають методи аналізу і синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, моделювання, системно-структурний,

порівняльно-правовий методи. Використання зазначених методів дозволило вирішити поставлені завдання. Методи аналізу і синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, системно-структурний методи дозволили: визначити сутність переддоговірного правовідношення; провести класифікацію переддоговірних правовідносин; виявити природу юридичних можливостей учасників переговорів та юридичних фактів, якими забезпечується динаміка переддоговірних правовідносин; обґрунтувати передчасність визнання цивільно-правового договору джерелом цивільного права. Метод моделювання та порівняльно-правовий метод було використано при: дослідженні академічних та нормативних підходів до регламентації сфери переддоговірних відносин, у тому числі при виявленні моделі переддоговірних відносин за DCFR та визначенні порядку укладення цивільно-правового договору за PECL, DCFR, CESL; формулюванні пропозицій по вдосконаленню ЦКУ у сфері регулювання переддоговірних відносин.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні системним дослідженням, що актуалізує значне коло теоретичних проблем, властивих переддоговірній частині динаміки цивільних правовідносин з урахуванням досвіду Німеччини та приватноправових проектів ЄС.

У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень і висновків, що виносяться на захист.

Уперше:

- сформульовано визначення переддоговірного правовідношення як цивільно-правового відношення, у якому належна поведінка суб'єктів безпосередньо спрямовується на укладення договору або сприяє його укладенню, а неналежна поведінка суб'єктів до моменту укладення договору визнається недобросовісною та обумовлює відповідальність, установлену договором або законом;

- запропоновано класифікацію переддоговірних правовідносин за наступними критеріями: 1) за функціональним призначенням: переддоговірне організаційне правовідношення (безпосередньо спрямовується на укладення договору або сприяє його укладенню) та переддоговірне компенсаційне правовідношення (має характер *sui generis* стосовно організаційного правовідношення та являє собою зобов'язання, у змісті якого конструюється відповідальність особливого роду – *culpa in contrahendo*); 2) за підставою виникнення: договірне (виникає, наприклад, із попереднього договору, переддоговірної угоди про ексклюзивність переговорів, переддоговірної угоди про розподіл витрат сторін під час ведення переговорів, порушення правила добросовісного ведення переговорів за умови визначення відповідного обов'язку сторін в переддоговірній угоді) та позадоговірне (виникає із вступу у переговори, що визначається в законі як юридичний факт або з початку процедури укладення договору, передбаченої законом, у тому числі під час проведення торгів, конкурсів або аукціонів);

- запропоновано визнати підставами виникнення переддоговірного організаційного правовідношення: 1) вступ у переговори, у тому числі шляхом

вчинення оферти, направлення пропозиції зробити оферту, або пропозиції укласти договір, яка не є офертою; 2) укладення договору, який є переддоговірним правочином, тобто визначає різні аспекти поведінки учасників переговорів до укладення договору або передбачає укладення основного договору (наприклад, попередній договір);

- запропоновано визнати підставою виникнення переддоговірного компенсаційного правовідношення недобросовісну поведінку учасника переговорів, яка може виражатися в: 1) порушенні стороною загального обов'язку добросовісного ведення переговорів; 2) ухиленні від укладення договору в різних формах, у тому числі шляхом недобросовісної відмови від переговорів; 3) невиконанні або неналежному виконанні переддоговірних обов'язків, установлених переддоговірним правочином або передбачених законом;

- обґрунтовано висновок про можливість набуття офертоздатністю якості суб'єктивного права за наявності окремих умов;

- з'ясовано особливості переддоговірних порушень у порівнянні з деліктами, що поряд зі сприйняттям теорії "третього шляху" переддоговірної відповідальності, стало аргументом на користь визнання доцільності автономного закріплення *culpa in contrahendo* в ЦКУ;

- виявлено модель переддоговірних відносин за DCFR. Фундаментом виступає принцип добросовісності, який визначає спрямованість змісту структурних блоків моделі переддоговірних відносин. Перший структурний блок базується на визнанні за переговорами юридичної якості, що обумовлює широку позитивну регламентацію переддоговірних обов'язків та визначення процедури укладення договору шляхом закріплення загальних правил та їх конкретизації або формулювання спеціальних правил в окремих договірних конструкціях. У межах першого блоку також визначаються загальні можливості й засоби правового захисту добросовісної сторони, а також міри відповідальності, які становлять спеціальний негативний рівень правової регламентації. Положення другого структурного блоку являють собою загальний негативний рівень правової регламентації, яким конструюються засоби правового захисту добросовісної сторони й міри відповідальності, які є універсальними та визнаними в багатьох національних правопорядках, застосовуються до різних дефектів цивільного обороту, а тому можуть охоплювати й випадки порушень на стадії переговорів. Це правила щодо недійсності правочинів, наслідків невиконання зобов'язань, регулювання недоговірних зобов'язань;

- обґрунтовано висновок про наявність в змісті ст. II.–3:301 DCFR базової конструкції переддоговірного правовідношення, яка може набувати значних змістовних ускладнень за наявності окремих юридичних фактів, що впливає на видову кваліфікацію переддоговірного правовідношення;

- встановлено, що визнання оферти, акцепту, відкликання оферти та відкликання акцепту односторонніми правочинами потребує обґрунтування наявності суб'єктивних прав у змісті переддоговірного правовідношення;

- досліджено порядок укладення договору, передбачений CESL. Установлено наявність особливої сфери дії та спеціальних передумов застосування CESL;

- встановлено, що зміст переважної більшості статей CESL щодо укладення

договору сформовано на основі нормотворчих підходів, використаних розробниками DCFR з одночасним кореспондуванням правилам PECL.

Удосконалено:

- розуміння оферти як одностороннього правочину, а саме запропоновано визначення оферти як одностороннього правочину, що безпосередньо спрямований на виникнення суб'єктивного цивільного права на акцепт оферти, а умовно направлений на виникнення прав та обов'язків за договором;

- розуміння акцепту як одностороннього правочину, а саме запропоновано визначення акцепту як одностороннього правочину, що безпосередньо спрямований на виникнення прав та обов'язків за договором, тобто припинення переддоговірного правовідношення та виникнення договірного правовідношення;

- розуміння відкликання оферти та відкликання акцепту як односторонніх правочинів, що функціонально є рівнозначними, оскільки безпосередньо спрямовуються на припинення переддоговірного правовідношення та упередження виникнення договірного правовідношення. При цьому відкликання акцепту спрямовується на припинення переддоговірного правовідношення шляхом припинення суб'єктивного права на акцепт оферти. Різниця між ними полягає в моменті вчинення, який для оферти та акцепту не співпадає та виражає різну стадію розвитку або може виражати навіть різний вид переддоговірного правовідношення у випадку ускладнення останнього іншими юридичними фактами (наприклад, при відкликанні акцепту, коли конфіденційну інформацію було надано після вчинення оферти, але до вчинення акцепту);

- висновок про традиційний характер структури переддоговірних правовідносин, яку утворюють їх суб'єкти, об'єкти та зміст, обсяг яких встановлюється на підставі загальнотеоретичних положень та приписів законодавства;

- розуміння принципу свободи договору в контексті переддоговірних правовідносин сторін. Запропоновано розглядати свободу договору як прояв правочиноздатності, а не суб'єктивне цивільне право, який водночас пронизує переддоговірне та договірне автономне регулювання сторін, а тому діє як складний за структурою принцип цивільного права.

Дістали подальшого розвитку:

- доктринальний підхід, за яким цивільно-правовий договір не визнається джерелом цивільного права. Установлено, що прихильники відповідного визнання переглядають "нормативність" з фактичною відсутністю смислового виходу на категорію "норми права", тобто наявний розрив між взаємозалежними категоріями, оскільки корекція нормативності потребує оновлення поняття норми права, у змісті якого будуть нівельовані усталені доктринальні переконання про її ознаки. У протилежному випадку з'являється конфлікт між родовим та видовим поняттями в частині охоплення нормою цивільного права конститутивних характеристик будь-якої правової норми;

- науковий висновок про недоцільність визнання правоздатності суб'єктивним цивільним правом. З'ясовано, що таке визнання призводить до виникнення необхідності розщеплення правомочності, якщо правочиноздатність розглядати

саме як правомочність, що є проблематичним. Не знаходять пояснення в такому смисловому полі й природа офертоздатності, заповітоздатності та інших проявів правочиноздатності;

- розуміння зловживання правом у контексті свободи договору на переддоговірній стадії правових зв'язків. Установлено, що об'єктом зловживання має бути суб'єктивне право, а не принцип права. Проблематичним тому визнано обґрунтування зловживання свободою договору. Натомість запропоновано визнавати зловживання автономно правом на укладення договору, правом на добросовісне ведення переговорів, правом на одержання переддоговірної інформації або іншим переддоговірним суб'єктивним правом. Акцентовано увагу на можливості такого теоретичного підходу завдяки концепції переддоговірного правовідношення.

Обґрунтовано та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення ЦКУ:

- запропоновано доповнити ЦКУ ст. 638-1 "Переговори про укладення договору" з наступним змістом: «1. Особа має право вести переговори, самостійно несе витрати, пов'язані з їх проведенням і не несе відповідальності за недосягнення згоди. 2. При вступі в переговори про укладення договору, при продовженні переговорів та по їх завершенню сторони зобов'язані діяти добросовісно, зокрема не допускати вступ у переговори та їх ведення без дійсного наміру досягти згоди з другою стороною. 3. Сторона, яка веде або перериває переговори недобросовісно, зобов'язана відшкодувати збитки, завдані другій стороні. Збитками, які підлягають відшкодуванню недобросовісною стороною, визнаються витрати, понесені другою стороною у зв'язку з веденням переговорів про укладення договору або у розрахунку на укладення договору, а також у зв'язку з втратою можливості укласти договір з третьою особою. 4. Якщо в ході переговорів одна сторона повідомляє конфіденційну інформацію, друга сторона зобов'язана не розкривати таку інформацію та не використовувати її у власних цілях незалежно від того, чи буде укладено договір. При порушенні даного обов'язку вона повинна відшкодувати першій стороні збитки, завдані внаслідок розкриття конфіденційної інформації або її використання для власних цілей»;

- запропоновано викласти ч. 2 ст. 635 ЦКУ у наступній редакції: «Сторона, яка необґрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням або укласти з другою стороною договір за умови звернення сторони, права якої порушено, з такою вимогою до суду, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства»;

- запропоновано доповнити ч.1 ст. 627 ЦКУ другим абзацом наступного змісту: «Примушування до укладення договору не допускається, за винятком випадків, коли обов'язок укласти договір, установлений цим Кодексом, законом, або впливає з добровільно прийнятого зобов'язання сторін»;

- запропоновано доповнити ст. 641 ЦКУ частиною 4 наступного змісту: «Повідомлення про оферту, повідомлення про відкликання оферти, повідомлення про відкликання відхилення оферти, уважається одержаним адресатом, коли: 1) воно доставлено адресату; 2) воно доставлено за адресою юридичної особи адресата або

за адресою місця постійного проживання фізичної особи або фізичної особи-підприємця, якщо юридична особа відсутня або повідомлення не пов'язані з підприємницькою діяльністю; 3) повідомлення, відправлені в електронній формі, стали доступними для адресата; 4) в інших випадках – коли повідомлення стає доступним для адресата в такому місці й у такий спосіб, які розумно припускаються адресатом для отримання доступу до повідомлення без невиправданої затримки»;

- доповнити ст. 642 ЦКУ частиною 4 наступного змісту: «Момент одержання повідомлення про акцепт та повідомлення про відкликання акцепту визначається за правилами, установленими в ч. 4 ст. 641 цього Кодексу»;

- доповнити ч. 1 ст. 642 ЦКУ другим абзацом наступного змісту: «Мовчання не є акцептом, якщо інше не встановлено законом, домовленістю сторін або не впливає зі звичаю ділового обороту, попередніх переговорів, ustalеної практики відносин між сторонами».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальшого наукового дослідження проблематики, що стосується переддоговірних правовідносин;

– у правотворчій діяльності - для вдосконалення положень чинного законодавства України, що регулює переддоговірні відносини;

– у правозастосовній практиці, зокрема при вирішенні судами спорів, які виникають із переддоговірних правовідносин;

– у навчальному процесі при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Міжнародне приватне право» спецкурсів «Теоретичні проблеми цивільного права», «Договірне право», «Актуальні проблеми загальної частини цивільного права» та інших навчальних дисциплін для студентів вищих навчальних закладів, а також для підготовки навчальних посібників, підручників із указаних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою. Сформульовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції одержані в результаті аналізу та критичного осмислення наукових та нормативно-правових джерел, судової практики.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження апробовані при обговоренні на засіданні кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також були викладені в тезах виступів на таких конференціях: - міжнародній науково-практичній конференції “Стан та перспективи розвитку юридичної науки” (м. Дніпропетровськ, 3-4 жовтня 2014 р.); - міжнародній науково-практичній конференції “Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави” (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет 3-4 жовтня 2014 р.). Здобутки дисертації використовувалися також на практичних заняттях з цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладені у 7 наукових працях: 5 наукових статтях, з яких 4 вийшли друком у вітчизняних фахових юридичних виданнях, та 1 у науковому виданні іноземної держави, а також

у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Згідно з ними дисертація складається із вступу, переліку умовних скорочень, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 226 сторінок, у тому числі 38 сторінок - список використаних джерел з 311 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, зазначається її зв'язок з науковими програмами, визначаються мета й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методологія, теоретична основа, зазначаються положення наукової новизни, пояснюється практичне значення роботи, наводяться дані про апробацію одержаних результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретичні передумови розуміння сутності переддоговірних правовідносин» складається з трьох підрозділів та являє собою осмислення таких елементів цивілістичного категоріального апарату, як договір, воля, волевиявлення, свобода договору, що супроводжується виробленням основ учення про цивільне переддоговірне правовідношення.

У підрозділі 1.1. *«Юридична природа цивільно-правового договору»* автор зосереджується на окремих проблемних аспектах пізнання складної природи договору, що впливають з його розуміння як правовідношення (зобов'язання), юридичного факту, регулятора цивільних відносин, джерела цивільного права.

Звертається увага на складний характер співвідношення між договором та зобов'язанням, що відображається в можливому неспівпадінні суб'єктності в пов'язаних договорах та зобов'язаннях, спростуванні їх синхронності та обов'язковості кількісної й якісної відповідності.

При розгляді договору-юридичного факту підкреслюється важливість розуміння договору як фактичного складу, що може включати в себе окремі правовідношення. Цим самим підтримується доктринальне бачення складності феномену механізму цивільно-правового регулювання.

Дисертантом показується проблематичність визнання цивільно-правового договору джерелом цивільного права у формально-юридичному та аксіологічному аспектах. При цьому здійснюється розгорнутий аналіз позицій цивілістів щодо даного питання у різні історичні періоди.

У підрозділі 1.2. *«Воля та волевиявлення в переддоговірному правовідношенні»* аналіз волі та волевиявлення автором органічно вбудовано в контекст визначення поняття переддоговірного правовідношення та класифікації переддоговірних правовідносин. Досліджується природа юридичних можливостей учасників переговорів та засобів, якими опосередковується реалізація таких можливостей. У цьому світлі доводиться наявність суб'єктивних прав та правочинів, що має сприяти розвитку вчення про переддоговірні правовідносини.

При висловленні власного бачення сутності переддоговірного правовідношення автор звертається до доктринальної інтерпретації цивільних

організаційних правовідносин. Аналізуються існуючі в науці погляди щодо кваліфікації стану учасників переговорів. Переддоговірне правовідношення визначається як цивільно-правове відношення, у якому належна поведінка суб'єктів безпосередньо спрямовується на укладення договору або сприяє його укладенню, а неналежна поведінка суб'єктів до моменту укладення договору визнається недобросовісною та обумовлює відповідальність, установлену договором або законом. Пропонується вбачати якість самостійного переддоговірного компенсаційного правовідношення у феномені переддоговірної відповідальності. Класифіковано переддоговірні правовідносини за функціональним призначенням на організаційні та компенсаційні, а за підставою виникнення на договірні та позадоговірні правовідносини. При цьому пояснюється парадоксальність “переддоговірного договірного правовідношення”.

З урахуванням наявного стану теоретичного розроблення обґрунтовується висновок про оферту, акцепт, відкликання оферти та відкликання акцепту як односторонні правочини. Доводиться необхідність обґрунтування наявності суб'єктивних прав у змісті переддоговірного правовідношення. Виокремлення прав на оферту, акцепт, відкликання оферти та відкликання акцепту супроводжується авторським осмисленням поняття офертоздатності, уточненням природи правоздатності та підтримкою широкого розуміння поняття суб'єктивного цивільного права.

У підрозділі 1.3. «Природа свободи договору в контексті вчення про переддоговірні правовідносини» на основі запропонованого автором розуміння автономного характеру переддоговірного правовідношення обґрунтовано методологічну недоцільність накладення особливостей дії принципу свободи договору в межах переддоговірних зв'язків на реально існуючі переддоговірні права та подальше їх сплетення. Зроблено висновок про те, що конкретна модель переддоговірного правовідношення віддзеркалює ті сутнісні прояви свободи укладення договору як структурного елементу свободи договору, які конкретизують автономію суб'єктів саме на стадії переговорів. При цьому принцип як не переходить в якість суб'єктивного права, так і не змішується з елементами змісту переддоговірного правовідношення, але спрямовує його розвиток, тобто функціонує саме як принцип.

Піддано критиці підходи, за якими свобода договору визнається суб'єктивним цивільним правом або загальним дозволом. На думку автора, визнання свободи договору суб'єктивним правом необґрунтовано нівелює концепцію переддоговірного правовідношення та спричиняє проблему кількісного та якісного вимірювання правомочностей, які б утворювали структуру такого суб'єктивного права. Крім значної кількості правомочностей, спрямованість їх функціональності розщеплюється в переддоговірному та договірному правовідношеннях відповідно.

Запропоновано зберегти за свободою договору якість абстрактної передумови правовідношення, що характеризується в такому розумінні як прояв правочиноздатності, але водночас пронизує переддоговірне та договірне автономне регулювання сторін і тому виступає як складний за структурою принцип цивільного права.

Розділ 2 «Загальна характеристика переддоговірних правовідносин» складається з трьох підрозділів, у яких здійснюється спроба обґрунтування традиційної структури переддоговірного правовідношення через призму порівняння цивільного права України та Німеччини, з'ясовується в означеному порівняльному просторі суть переддоговірної відповідальності, виявляється в загальному вигляді модель переддоговірних відносин за DCFR.

У підрозділі 2.1. *«Особливості структури переддоговірних відносин за правом України та Німеччини»* на підставі аналізу положень цивільного законодавства України та Німеччини й з урахуванням стану доктрини зроблено висновок про структуру переддоговірних правовідносин, яку утворюють їх суб'єкти, об'єкти та зміст, обсяг яких встановлюється на підставі загальнотеоретичних положень та приписів законодавства. Розкривається структура переддоговірних правовідносин шляхом поступового визначення юридичних фактів – підстав виникнення переддоговірних організаційних та переддоговірних компенсаційних правовідносин, їх суб'єктного складу, об'єктів та змісту. Здійснено класифікацію об'єктів переддоговірного правовідношення за ступенем юридичної визначеності на основні та додаткові об'єкти. До основних віднесено: 1) порядок ведення переговорів; 2) формування умов та укладення переддоговірної угоди – окремого договору; 3) формування умов та укладення майбутнього основного договору. Додатковими об'єктами названо: 1) задоволення приватних інтересів, яке досягається із настанням наслідків майбутнього договору (наприклад, передання майна у власність, надання послуг, виконання робіт); 2) відшкодування, яке надається у випадку встановлення факту недобросовісної поведінки учасника переговорів до моменту укладення договору.

При дослідженні змісту переддоговірних правовідносин значна увага автором приділяється запропонованій у науці класифікації переддоговірних угод. У цьому контексті розглядається попередній договір. Аналізуються окремі рішення з вітчизняної судової практики, які стосуються наявного стану та можливих перспектив розвитку сфери переддоговірних відносин. Показується закріплення в нормативно-правових актах України деяких переддоговірних прав та обов'язків. У порівняльно-правовому вимірі розглядаються інформаційні обов'язки та обов'язок укладення договору. Робиться висновок про доцільність фіксації переддоговірної природи названих обов'язків у межах змісту переддоговірних правовідносин.

У підрозділі 2.2. *«Переддоговірна відповідальність за правом України та Німеччини»* досліджуються витoki та простежується розвиток концепції переддоговірної відповідальності в німецькій цивілістиці, стан відображення ідеї про відповідальність за culpa in contrahendo в BGB (Німецькому цивільному уложенні), констатується відсутність автономного закріплення інституту переддоговірної відповідальності в ЦКУ.

Здійснено порівняльний аналіз норм вітчизняного та німецького цивільного законодавства, які визначають склади переддоговірних порушень – підстави переддоговірної відповідальності. При цьому за основу автором взято широке її трактування, що об'єднує як початкову інтерпретацію теорії Р. Ієрінга суто як необережного введення в оману, так й інші переддоговірні порушення. У зв'язку з

цим розглядаються помилка контрагента щодо обставин, які мають істотне значення, на стадії переговорів, що має наслідком недійсність договору; ухилення від укладення договору; нерозкриття на стадії переговорів одним контрагентом інформації, важливої для другого контрагента; порушення обов'язку збереження конфіденційної інформації під час переговорів.

Доктринальний тип розуміння переддоговірної відповідальності як відповідальності *sui generis* значною мірою вплинув на формулювання дисертантом висновку про виокремлення переддоговірного компенсаційного правовідношення, переддоговірною відповідальністю. Здійснено спробу довести обґрунтованість окремого функціонування інституту зловживання права, системи норм деліктного права та власне відповідальності за *culpa in contrahendo* шляхом проведення сутнісного розмежування, що супроводжується зверненням до положень цивілістичної теорії. Показано специфіку переддоговірних порушень у порівнянні з деліктами. Зроблено припущення, що складні структурні зв'язки переддоговірних правовідносин сприяють більш повному розкриттю призначення інституту зловживання правом.

Запропоновано закріпити в ЦКУ елементарну конструкцію переддоговірного правовідношення та правил переддоговірної відповідальності, що узгоджується з приватноправовими тенденціями ЄС.

У підрозділі 2.3. «*Модель переддоговірних відносин за Проектом Спільних підходів (DCFR)*» дисертантом виявлено композицію моделі переддоговірних відносин, що передбачається в DCFR. На думку автора, фундаментом архітекtonіки, закладеної розробниками, виступає принцип добросовісності (ст. I.-1:103; III.-1:103), який визначає спрямованість змісту структурних блоків моделі переддоговірних відносин. Перший структурний блок базується на визнанні за переговорами юридичної якості (ч. 1 ст. II.-3:301), що обумовлює широку позитивну регламентацію переддоговірних обов'язків та визначення процедури укладення договору шляхом закріплення загальних правил (ст. II.-3:101 - II.-3:108; II.-3:201 - II.-3:202; ч. 2 ст. II.-3:301; ч.1-2 ст. II.-3:302; ст. II.-4:101 - II.-4:211) та їх конкретизації або формулювання спеціальних правил в окремих договірних конструкціях (наприклад, ст. IV.C.-2:102; IV.E.-4:102). У межах першого блоку також визначаються загальні можливості та засоби правового захисту добросовісної сторони та міри відповідальності (ст. II. - 3:109; ч.3 ст. II. - 3:301; ч. 3-4 ст. II. - 3:302; II.-3:501; ч.5 ст. IV.C. - 2:102), які становлять спеціальний негативний рівень правової регламентації. Положення другого структурного блоку являють собою загальний негативний рівень правової регламентації, яким конструюються засоби правового захисту добросовісної сторони й міри відповідальності, які є універсальними та визнаними в багатьох національних правопорядках, застосовуються до різних дефектів цивільного обороту, а тому можуть охоплювати й випадки порушень на стадії переговорів. Це правила щодо недійсності правочинів (зокрема, ст. II.-7:201; II.-7:204 - II.-7:205; II.-7:214), наслідків невиконання зобов'язань (зокрема, ст. III.-3:701 - III.-3:705), регулювання недоговірних зобов'язань (ст. VI.-1:101; VI.-1:103; VI.-2:101; VI.-2:204 - VI.-2:205; VI.-2:207; VI.-2:210; VII.-7:102). При цьому зроблено висновок, про те, що автори DCFR не

керувалися свідомим цілепокладанням щодо вироблення цілісної та узгодженої моделі переддоговірних відносин, про що свідчать численні, іноді непослідовні використання сукупностей норм (дві та більше норм різної інституційної приналежності) до регулювання одного фактичного відношення.

Зроблено висновок про закріплення в змісті ст. II.–3:301 DCFR базової конструкції переддоговірного правовідношення, у якому суб'єктивному праву на ведення переговорів кожної сторони, що включає в себе, зокрема, правомочність вимоги належної поведінки, кореспондує суб'єктивний обов'язок добросовісного та чесного ведення переговорів кожною стороною. Даний зв'язок між учасниками переговорів може набувати значних змістовних ускладнень за наявності окремих юридичних фактів, що впливає на видову кваліфікацію переддоговірного правовідношення (наприклад, отримання конфіденційної інформації під час переговорів; переговори по укладенню договору франчайзингу; несення добросовісною стороною витрат перед недобросовісним зривом переговорів другою стороною).

Розділ 3 «Укладення договору в приватноправових інструментах ЄС» складається з трьох підрозділів, у яких здійснюється порівняння механізмів укладення договору, закріплених у PECL, DCFR та CESL, а також формулюються пропозиції по вдосконаленню окремих положень ЦКУ, що регламентують порядок укладення договору.

У підрозділі 3.1. «Укладення договору згідно з Принципами європейського договірного права (PECL)» розглядаються положення PECL, у яких закріплюються види переддоговірних правовідносин (Розділ 3 Глави 2), а також сукупність загальних правил укладення договору (Розділ 1 Глави 2), які охоплюють: визначення умов укладення договору (ст. 2:101); порядок визначення наміру сторони бути юридично зобов'язаною за договором (ст. 2:102); вимоги для наявності належної домовленості (ст. 2:103); правовий режим заяв, які породжують договірні зобов'язання (ст. 6:101), умов договору, які припускаються (ст. 6:102) та спеціально неузгоджених умов договору (ст. 2:104); опосередковане закріплення обов'язку привертати увагу іншої сторони до умов, які спеціально не узгоджувалися (ч. 1 ст. 4:110); інститут застереження про поглинання (ст. 2:105) та правовий режим умови письмового договору, що вимагає оформлення письмової угоди про зміну або припинення договору (ст. 2:106); визначення сутності обіцянок, які є юридично обов'язковими без акцепту.

Значна увага зосереджується дисертантом на характеристиці норм Розділу 2 Глави 2 PECL які є визначальними для систематизації положень, що характеризують порядок укладення договору. Це правила, які: установлюють вимоги до оферти (ст. 2:201); визначають порядок відкликання оферти (ст. 2:202), порядок скасування (ч. 5 ст. 1:303) та відхилення оферти (ст. 2:203); визначають правовий режим акцепту (ст. 2:204-2:208).

У підрозділі 3.2. «Укладення договору за Проектом Спільних підходів (DCFR)» зроблено висновок, про високий ступінь наступництва між DCFR та PECL у визначенні порядку укладення договору. Концептуальну спорідненість виявлено при: визначенні оферти (ст. 2:201 PECL та ст. II.–4:201 DCFR); набутті офертою

чинності (ч. 2 ст. 1:303 PECL та ч. 3 ст. I.- 1:109 DCFR); відхиленні оферти (ст. 2:203 PECL та ст. II.-4:203 DCFR); визначенні акцепту (ст. 2:204 PECL та ст. II.-4:204 DCFR); визначенні моменту укладення договору (ст. 2:205 PECL та ст. II.-4:205 DCFR); визначенні строку для акцепту (ст. 2:206 PECL та ст. II.-4:206 DCFR); визначенні акцепту, що містить зміни (ст. 2:208 PECL та ст. II.-4:208 DCFR); правил щодо договорів, які укладаються без оферти та акцепту (ст. 2:211 PECL та ст. II.-4:211 DCFR).

У підрозділі 3.3. «Укладення договору відповідно до Єдиного європейського торгового права (CESL)» встановлено, що порядок укладення договору, передбачений CESL, характеризується особливою сферою дії та спеціальними передумовами застосування. Правила CESL розроблені для учасників виключно транскордонних договорів B2B та B2C. Торговець обов'язково має належати до SME. Договір про вибір CESL має передувати основному договору.

З'ясовано, що зміст переважної більшості статей CESL щодо укладення договору сформовано на основі нормотворчих підходів, використаних розробниками DCFR з одночасним кореспондуванням правилам PECL. Так, ст. 33 узгоджується зі ст. 2:203 PECL та ст. II. – 4:203 DCFR (“Відхилення оферти”); ст. 34 - зі ст. 2:204 PECL та ст. II. – 4:204 DCFR (“Акцепт”); ст. 35 – зі ст. 2:205 PECL та ст. II. – 4:205 DCFR (“Момент укладення договору”); ст. 36 – зі ст. 2:206 PECL та ст. II. – 4:206 DCFR (“Строк для акцепту”); ст. 37 – зі ст. 2:207 PECL та ст. II. – 4:207 DCFR (“Запізнений акцепт”); ст. 39 – зі ст. 2:209 PECL та ст. II. – 4:209 DCFR (“Конфлікт стандартних умов”).

Висловлено твердження про те, що норми PECL, DCFR та CESL призначені для реалізації в умовах розвинутої ринкової економіки з низьким рівнем національного протекціонізму та домінантою великого капіталу. Вектор правової політики, означений в проектах, не може не враховувати активність європейського споживача, який потребує захисту в умовах потужних транснаціональних монополій. Механічне та суцільне копіювання елементів механізмів укладення договору для використання в ЦКУ не визнається автором методологічно та практично вірним. Це пояснюється, по-перше, складним синтезом континентальної та англо-американської правових традицій в кожному з інструментів. Такий підхід не є характерним для ЦКУ. По-друге, практичний стан переддоговірних відносин в Україні, у порівнянні з західноєвропейським досвідом, засвідчує передчасність пристосування значної кількості правил PECL, DCFR та CESL, розрахованих на високий рівень правової та ділової культури учасників переговорних процедур.

Обґрунтовано необхідність: - конкретизації в ЦКУ моменту одержання адресатом повідомлення про оферту, повідомлення про відкликання оферти, повідомлення про відкликання відхилення оферти, повідомлення про акцепт та повідомлення про відкликання акцепту; - закріплення в ЦКУ спростовної презумпції невизнання мовчання акцептом.

ВИСНОВКИ

1. Відсутність обґрунтування у вітчизняній приватноправовій доктрині категорії переддоговірного правовідношення на основі традиційного вчення про сутність та структуру цивільного правовідношення обумовлює необхідність проведення системного дослідження відповідної категорії поряд із порівняльно-правовим аналізом, потреба в якому, у свою чергу впливає з курсу України на зближення з ЄС, що передбачає доцільність вивчення як академічних приватноправових тенденцій в ЄС, так і окремих нормотворчих підходів у сфері регулювання переддоговірних відносин. У цьому зв'язку заслуговують на увагу положення PECL, DCFR, CESL, а також досвід Німеччини, який характеризується значним рівнем правової регламентації переддоговірних відносин.

2. Не є достатньо обґрунтованим підхід у доктрині, за яким цивільно-правовий договір визнається джерелом цивільного права. Аналіз аргументів прихильників цієї позиції свідчить про наявність кількох проблем в поясненні. По-перше, відбувається перегляд “нормативності” з фактичною відсутністю смислового виходу на категорію “норми права”, тобто наявний розрив між взаємозалежними категоріями. Корекція нормативності потребує уточнення поняття норми права, у змісті якого будуть нівельовані усталені доктринальні переконання про її ознаки. У протилежному випадку з'являється конфлікт між родовим та видовим поняттями в частині неохоплення нормою цивільного права конститутивних характеристик будь-якої правової норми.

3. Визнання договору джерелом цивільного права відображає ту тенденцію лібералізму в приватному праві, яка розмиває зміст базових ідейних елементів правової реальності та в цьому переплітається з постмодерністськими та глобалізаційними викликами для людства. Мається на увазі поступове знецінення держави як носія правової ідентичності, гаранта позитивного правопорядку, у нормах якого має апріорі легітимізуватись ідеальне право. Зменшення соціальної цінності договору корелює з вихолощенням ідеї договору як провідника індивідуальної свободи – ядра ліберальної ідеї.

4. Переддоговірне правовідношення - це цивільно-правове відношення, у якому належна поведінка суб'єктів безпосередньо спрямовується на укладення договору або сприяє його укладенню, а неналежна поведінка суб'єктів до моменту укладення договору визнається недобросовісною та обумовлює відповідальність, установлену договором або законом.

5. Структуру переддоговірних правовідносин утворюють їх суб'єкти, об'єкти та зміст, обсяг яких установлюється на підставі загальнотеоретичних положень та приписів законодавства.

6. Переддоговірні правовідносини можна класифікувати за наступними критеріями: 1) за функціональним призначенням: переддоговірне організаційне (безпосередньо спрямовується на укладення договору або сприяє його укладенню) та переддоговірне компенсаційне правовідношення (має характер *suī generis* стосовно організаційного правовідношення та являє собою зобов'язання, у змісті якого конструюється відповідальність особливого роду – *culpa in contrahendo*); 2) за підставою виникнення: договірне (виникає, наприклад, із

попереднього договору, переддоговірної угоди про ексклюзивність переговорів, переддоговірної угоди про розподіл витрат сторін під час ведення переговорів, порушення правила добросовісного ведення переговорів за умови визначення відповідного обов'язку сторін в переддоговірній угоді) та позадоговірне (виникає із вступу у переговори, що визначається в законі як юридичний факт або з початку процедури укладення договору, передбаченої законом, у тому числі під час проведення торгів, конкурсів або аукціонів).

7. Оферта – це односторонній правочин, що безпосередньо спрямований на виникнення суб'єктивного цивільного права на акцепт оферти, а умовно направлений на виникнення прав та обов'язків за договором. У разі визнання законодавцем базового виду переддоговірного правовідношення можливою є не лише правоутворююча в сенсі виникнення суб'єктивного цивільного права, а й правозмінююча якість оферти уже в сенсі видозміни переддоговірного правовідношення - переходу його від елементарної моделі до більш складної.

8. Акцепт – це односторонній правочин, безпосередньо спрямований на виникнення прав та обов'язків за договором, тобто припинення переддоговірного правовідношення та виникнення договірної правовідношення.

9. Відкликання оферти (ч. 3 ст. 641 ЦКУ) та відкликання акцепту (ч. 3 ст. 642 ЦКУ) функціонально є рівнозначними односторонніми правочинами, оскільки безпосередньо спрямовуються на припинення переддоговірного правовідношення та упередження виникнення договірної правовідношення. При цьому відкликання акцепту спрямовується на припинення переддоговірного правовідношення шляхом припинення суб'єктивного права на акцепт оферти. Різниця між ними полягає в моменті вчинення, який для оферти та акцепту не співпадає та виражає різну стадію розвитку або може виражати навіть різний вид переддоговірної правовідношення у випадку ускладнення останнього іншими юридичними фактами (наприклад, при відкликанні акцепту, коли конфіденційну інформацію було надано після вчинення оферти, але до вчинення акцепту).

10. Офертоздатність є вужчим за обсягом поняттям, ніж правочиноздатність, тобто за загальним правилом є елементом правочиноздатності та водночас компонентом правоздатності на вихідному рівні структурування.

11. Визнання оферти, акцепту, відкликання оферти та відкликання акцепту односторонніми правочинами потребує обґрунтування наявності суб'єктивних прав у змісті переддоговірної правовідношення.

12. Офертоздатність набуває якості суб'єктивного права при окремих умовах, які мають бути наявні разом. По-перше, при визнанні в цивільному законі за вступом в переговори якості юридичного факту й закріплення обов'язку добросовісного ведення переговорів для кожної сторони; тобто, коли виникає першопочатковий базовий вид переддоговірної правовідношення, що має відносний характер. По-друге, при наявності часового розриву між вступом у переговори та самою офертою (наприклад, коли вступ у переговори здійснюється шляхом пропозиції, що не містить усі істотні умови договору або містить застереження однієї сторони про можливість остаточного рішення про укладення договору). За наявності таких умов суб'єктивному праву на оферту відповідає

обов'язок пасивного типу для іншого учасника переговорів визнати оферту та утриматися від дій, що перешкоджають направленню оферти. Треті особи при цьому також зобов'язані не перешкоджати оференту. Мається на увазі внутрішня та зовнішня дія відносного права учасника переговорів.

13. Визнання правоздатності суб'єктивним правом призводить до виникнення необхідності розщеплення правомочності, якщо правочиоздатність розглядати саме як правомочність, що є проблематичним. Не знаходять пояснення в такому смислового полі й природа офертоздатності, заповітоздатності та інших проявів правочиоздатності.

14. Право на акцепт це суб'єктивне право (секундарне право), якому кореспондує стан юридичної зв'язаності оферента. Такий стан є формою імперативної поведінки, іншою ніж обов'язок у традиційному розумінні. Право на відкликання оферти та право на відкликання акцепту є суб'єктивними правами, яким кореспондує імперативна поведінка адресата відповідного одностороннього правочину у формі зазнавання наслідку реалізації секундарного права через одностороннє волевиявлення. Таким наслідком є припинення переддоговірного правовідношення.

15. Доведення наявності суб'єктивних прав у межах переддоговірного правовідношення додає завершеності висновку про правочинну природу односторонніх волевиявлень суб'єкта такого правовідношення.

16. Конкретний вид переддоговірних правовідносин віддзеркалює ті сутнісні прояви свободи укладення договору як структурного елементу свободи договору, які конкретизують автономію суб'єктів саме на стадії переговорів. При цьому принцип як не трансформується в суб'єктивне право, так і не змішується з елементами змісту переддоговірного правовідношення, але спрямовує його розвиток, тобто функціонує саме як принцип.

17. Свобода договору, зберігаючи якість абстрактної передумови правовідношення та виступаючи в цьому аспекті як прояв правочиоздатності, водночас пронизує переддоговірне та договірне автономне регулювання сторін і виступає як складний за структурою принцип цивільного права. Визнання свободи договору суб'єктивним правом необґрунтовано нівелює концепцію переддоговірного правовідношення та спричиняє проблему кількісного та якісного вимірювання правомочностей, які б утворювали структуру такого суб'єктивного права. Крім значної кількості правомочностей, спрямованість їх функціональності розщеплюється в переддоговірному та договірному правовідношеннях відповідно.

18. Доктринальний тип розуміння переддоговірної відповідальності, що передбачає визнання її природи складною, синтезуючою договір та позадоговірний стан, значною мірою вплинув на формулювання висновку про наявність переддоговірного компенсаційного правовідношення, що виникає з факту недобросовісної поведінки на стадії переговорів та по суті є переддоговірною відповідальністю.

19. Природа переддоговірних порушень виявляється в обсязі нематеріальної категорії - довіри особи. В об'єктивній стороні делікту, яке є правопорушенням, кристалізується зв'язок між діями та наслідками у формі суворой причинно-

наслідкової послідовності. Така властивість не завжди зберігається в порушеннях на переддоговірній стадії. Факт настання невігідних наслідків для особи, довіру якої порушено, може не вписуватися в ідеальний юридичний ланцюг деліктної норми. Витрати добросовісної сторони можуть передувати зриву переговорів недобросовісним учасником. Наприклад, витрати добросовісного адресата оферти передують відкликанню оферти недобросовісним оферентом. Підготовчі або організаційні дії однієї сторони, спрямовані на укладення договору, під час яких, наприклад, не було одержано прибутку, що був би одержаний за звичайних обставин, можуть передувати факту ухилення від укладення договору або факту розголошення конфіденційної інформації. Застосування виключно правила генерального делікту сутнісно не впливає з суб'єктивного права однієї особи вимагати від другої особи добросовісної поведінки на стадії переговорів, що власне і складає основне смислове навантаження переддоговірного організаційного правовідношення – своерідної передумови переддоговірного компенсаційного правовідношення (переддоговірної відповідальності). Спеціальне правило ст.1212 ЦКУ опосередковує виключно протиправне переміщення майна, а тому не може бути універсальним критерієм для переддоговірної відповідальності; у свою чергу правило ст.1209 ЦКУ не називає та не прив'язує важливих проявів порушення обов'язку розкриття інформації до переддоговірної стадії.

20. Об'єктом зловживання має бути суб'єктивне право, а не принцип права. Проблематичним тому є обґрунтування зловживання свободою договору. Доречніше визнавати зловживання автономно правом на укладення договору, правом на добросовісне ведення переговорів, правом на одержання переддоговірної інформації або іншим переддоговірним суб'єктивним правом. Такий теоретичний підхід можливий саме завдяки концепції переддоговірного правовідношення, яка не заперечує придатність норм щодо зловживання правом для використання у відповідній сфері, але є більш ефективною та ясною для правозастосування, у тому числі судового. Складні структурні зв'язки переддоговірних правовідносин можуть сприяти більш повному розкриттю призначення інституту зловживання правом.

21. Порядок укладення договору, передбачений DCFR, концептуально базується на нормах PECL. Зміст переважної більшості статей CESL щодо укладення договору сформовано на основі нормотворчих підходів, використаних розробниками DCFR з одночасним кореспондуванням правилам PECL.

22. Обґрунтовується необхідність: - закріплення в ЦКУ обов'язку добросовісного ведення переговорів та положень про переддоговірну відповідальність; - визнання в ЦКУ права контрагента попереднього договору на звернення до суду з позовом про примушування до укладення основного договору, що відповідає принципу справедливості, добросовісності та розумності з огляду на сутність зобов'язання, яке встановлюється попереднім договором; - закріплення в ЦКУ спростовної презумпції недопустимості примушування до укладення договору; - конкретизації в ЦКУ моменту одержання адресатом повідомлення про оферту, повідомлення про відкликання оферти, повідомлення про відкликання відхилення оферти, повідомлення про акцепт та повідомлення про відкликання акцепту; - закріплення в ЦКУ спростовної презумпції невизнання мовчання акцептом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Карнаух В.С. Значення категорій «правовідношення» та «зобов'язання» для пізнання сутності цивільно-правового договору / В.С. Карнаух // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2015. – Вип.14. Том 2. – С. 29-32.

2. Карнаух В.С. До питання про розуміння цивільно-правового договору як юридичного факту / В.С. Карнаух // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2015. – Вип. 3. Том 1. – С. 103-107.

3. Карнаух В.С. Окремі аспекти регулювання переддоговірних відносин (на прикладі України та Німеччини) / В.С. Карнаух // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2015. – Вип. 35. Част. I. Том 1. – С. 133-138.

4. Карнаух В.С. Переддоговірна відповідальність у межах регулювання деліктних відносин та інституту зловживання правом (на прикладі України та Німеччини) / В.С. Карнаух // Право і суспільство. – 2015. – 6 ч. 3. – С. 78-82.

5. Карнаух В.С. Модель переддоговірних відносин за проектом спільних підходів (DCFR) / В.С. Карнаух // Jurnalul juridic national: teorie si practica (National law journal: theory and practice. Scientific and practical Publication in law). – 2016. – № 1 (17). – С. 75-80.

6. Карнаух В.С. Деякі аспекти розуміння цивільно-правового договору / В.С. Карнаух // «Стан та перспективи розвитку юридичної науки»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Дніпропетровськ, 3-4 жовтня 2014 р. – Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. – С. 15-17.

7. Карнаух В.С. Регулятивність в юридичній природі цивільно-правового договору / В.С. Карнаух // «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Запоріжжя, 3-4 жовтня 2014 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – С. 84-86.

АНОТАЦІЯ

Карнаух В.С. Правове регулювання переддоговірних відносин в ЄС та Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню категорії переддоговірного правовідношення на основі теорії цивільних правовідносин. Здійснено порівняльний аналіз підходів до правового регулювання переддоговірних відносин. Розроблено теоретичні положення, спрямовані на розвиток учення про переддоговірні

правовідносини. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення Цивільного кодексу України.

Запропоновано визначення поняття переддоговірного правовідношення. Проведено класифікацію переддоговірних правовідносин. У межах розроблення концептуального розуміння переддоговірних правовідносин осмислено такі елементи цивілістичного категоріального апарату, як договір, воля, волевиявлення, свобода договору. Розкрито сутність переддоговірної відповідальності як самостійного виду переддоговірних правовідносин.

Ключові слова: переддоговірне правовідношення, переддоговірна відповідальність, договір, укладення договору, свобода договору.

АННОТАЦІЯ

Карнаух В.С. Правовое регулирование преддоговорных отношений в ЕС и Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена обоснованию категории преддоговорного правоотношения на основе теории гражданских правоотношений. Осуществлен сравнительный анализ подходов к правовому регулированию преддоговорных отношений. Разработаны теоретические положения, направленные на развитие учения о преддоговорных правоотношениях. Сформулированы предложения относительно совершенствования Гражданского кодекса Украины.

Предложено определение понятия преддоговорного правоотношения. Проведено классификацию преддоговорных правоотношений. В пределах разработки концептуального понимания преддоговорных правоотношений осмыслено такие элементы цивилистического категоріального апарату, как договор, воля, волеизъявление, свобода договора. Раскрыто сущность преддоговорной ответственности как самостоятельного вида преддоговорных правоотношений.

Ключевые слова: преддоговорное правоотношение, преддоговорная ответственность, договор, заключение договора, свобода договора.

SUMMARY

Karnaukh V.S. Legal regulation of pre-contractual relations in the EU and Ukraine. – Manuscript.

Thesis for obtaining a PhD degree in law in speciality 12.00.03 –civil law and civil procedure; family law; international private law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of education and science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis deals with the understanding of the category of pre-contractual legal relationship on the basis of the theory of civil legal relationships. The comparative analysis

of the approaches to the legal regulation of pre-contractual relations has been made. The theoretical conclusions aimed to develop the doctrine of pre-contractual legal relationships have been given. The proposals which are aimed to improve the regulations of the Civil Code of Ukraine have been formulated.

Such elements of civil categorical apparatus, as contract, will, expression of will, freedom of contract have been researched within the development of a conceptual understanding of the pre-contractual relations. Special attention is paid to the problem of recognition of the contract as a source of civil law. The author shows difficulties which come from such doctrinal understanding. The peculiarities of interrelation between contract and obligation were analysed. The relevance of the approach to understanding contract as complicated juridical fact was shown. The nature of subjective legal abilities and corresponding acts was explored in the context of dynamics of pre-contractual legal relationships. The characteristics of the principle of freedom of contract were analysed within the conceptual vision of the essence of pre-contractual legal relationships.

The legal definition and classification of pre-contractual legal relationships have been proposed. Their structure has been recognised as a traditional structure of civil legal relationship with its subjects, objects and content. Juridical facts which serve as the bases of occurrence of the pre-contractual legal relationships have been defined. It was noted that informational duties and duty to conclude the contract are suitable for analysis in the pre-contractual legal field. The doctrinal approaches to the classification of pre-contractual agreements have been described. Special attention is paid to a preliminary contract. The movement of idea of culpa in contrahendo to the modern vision of pre-contractual liability has been described on the basis of German doctrine with considering limitations of Ukrainian experience of legal regulation. The approach to understanding pre-contractual liability as a separate type of pre-contractual legal relationships was proposed on the basis of theory of sui generis nature of pre-contractual liability. The difference between torts and pre-contractual violations was revealed.

The model of pre-contractual relations in the DCFR has been researched. It was noted that the authors of the DCFR unlikely had an intention to formulate harmonious and systematic model of pre-contractual legal relationships. The comparative analysis of legal regulation of formation of contract in the PECL, DCFR, CESL has been made. The author made the conclusion about great level of similarity in the legal provisions which set the mechanism of contract formation in the PECL, DCFR and CESL. It was noted that approach to the formation of contract which is fixed in the CESL has special features related to its purview and conditions of application.

Keywords: pre-contractual legal relationship, pre-contractual liability, contract, formation of contract, freedom of contract.